

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17534463>

**Скиба Марина,**

к.держ.упр., доцент,

ГО «Інститут освіти та суспільного розвитку»,

ORCID: 0000-0003-2199-0237, e-mail: mvskyba.1@gmail.com

## НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**АНОТАЦІЯ.** В умовах інформатизації суспільства рівень наукоємності праці зростає, наука перетворюється на безпосередню продуктивну силу. Автор використовував переважно емпіричні методи дослідження, що базуються на практичному досвіді. Незначні уточнення інформації проводилися за допомогою штучного інтелекту («AI review»). Враховуючи міграційні та демографічні тенденції останніх тридцяти років, можна зробити висновки про демографічну кризу в Україні, яка не могла не вплинути на стан освіти та науки. Кризові тенденції посилюються під час епідемії коронавірусу та досягли піку у 2022 році під час повномасштабного вторгнення. Кількість працівників, залучених до наукових досліджень та розробок, у 2022 році зменшилася до 53,2 тис. осіб (77,3% порівняно з попереднім роком). Станом на 2024 рік загальна кількість працівників, залучених до наукових досліджень та розробок, становить 63,85 тис. осіб, що додає певного «оптимізму». В умовах коронакризи та повномасштабного вторгнення спостерігається значне зниження наукового потенціалу України, що вимагає вжиття адекватних заходів не лише на рівні державної політики, а й на рівні міжнародної спільноти. В Україні післявоєнне відродження наукового потенціалу має бути одним із пріоритетних завдань уряду, необхідно дотримуватися законодавства щодо фінансування наукових розробок. Потребує активізації наукового потенціалу громадських організацій, що працюють у сфері освіти та науки. Залучення українських науковців до міжнародних наукових розробок.

**КЛЮЧОВІ СЛОВА:** науковий потенціал, повоєнне відродження, фінансування науки, демографічна криза, міжнародна наукова співпраця.

В умовах інформатизації суспільства підвищується рівень наукоємності праці, наука перетворюється на безпосередню продуктивну силу. Посилюється значення інформаційної складової в економічних і суспільних процесах (формуються світові інформаційні системи), розвивається сектор послуг, економічна діяльність виходить за межі національних економік і набуває глобальних рис (1). Під час написання тез використовувалися переважно емпіричні методи дослідження, що базуються на практичному досвіді автора. Незначні уточнення інформації було зроблено за допомогою штучного інтелекту («огляд від ШІ»). Проблеми з пошуком інформації були обумовлені браком офіційних даних, що не надаються Державною службою статистики України з 2022 року (кількість населення в Україні). Використання загальнонаукових методів дослідження обумовило досягнення мети дослідження. Основні висновки та результати дослідження були здобуті в процесі виконання чітко поставлених завдань та відповідно до визначеної мети дослідження. Варто зазначити, що тематика наукового потенціалу не є новою. Наукові дискусії із цієї проблематики точаться не одне десятиліття. Зважаючи на обмежений обсяг для написання тез, ми не будемо перераховувати наукові праці всіх авторів. Проте зазначимо, що події останніх років додали «нових фарб» до наукових досліджень із цієї тематики. Враховуючи міграційні та демографічні тенденції останніх тридцяти років, можна робити висновки про демографічну кризу в Україні, яка не могла не позначитися на стані освіти та науки. Кризові тенденції посилюються в період коронакризи та набули піку у 2022 році під час повномасштабного вторгнення. За даними Державної служби статистики України загальна кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у 2022 році, зменшилася до 53, 2 тис. осіб (77,3% до попереднього року). Станом на 2024 рік загальна кількість працівників,

здіяяних у виконанні наукових досліджень і розробок, становить 63,85 тис. осіб, що додає певного «оптимізму» (2). Практика наукових досліджень доводить, що під час воєнного стану проблеми з пошуком наукової інформації загострилися. На фоні небезпеки масованих атак, майже щоденних повітряних тривог, тимчасового браку електропостачання, графіків відключень світла і води, проблеми недотримання температурного режиму в читальних залах, незадовільних санітарно-гігієнічних умов у бібліотеках, недоступності послуг життєзабезпечення можливість використання книгозбірень нівелюється. Зазначені вище зовнішні чинники значно обмежили фізичну присутність науковців та інших читачів у бібліотеках України. Робота з науковою інформацією безпосередньо в бібліотеках України та місті Києві зокрема обмежувалася впродовж останніх років також з інших причин. Брак фінансування унеможлилював поповнення бібліотек ЗВО, наукових установ сучасними високореєтинговими зарубіжними періодичними виданнями. Наукова література, навчальні посібники в паперовому вигляді практично не оновлювались і не закуповувались. Матеріальна база бібліотек деградувала. Під впливом воєнних чинників; високого рівня конкуренції на міжнародних ринках; фінансово-валютних обмежень; низького рівня матеріального забезпечення установ, організацій та інших чинників деякі українські наукові журнали, які видавалися закладами вищої освіти (ЗВО), науковими установами, зникли. Подекуди стан бібліотек в ЗВО був катастрофічним. В умовах воєнного стану бібліотеки окремих ЗВО було знищено, переміщено, релоковано, об'єднано з іншими ЗВО. Праці науково-педагогічних працівників перетворилися на науковий потенціал, який може бути задіяний на благо міжнародної наукової спільноти. Віддалена робота з електронними ресурсами бібліотек подекуди обмежується через недостатність матеріально-технічного забезпечення (гаджети, інтернет тощо) вчених, науковців, науково-педагогічного персоналу, аспірантів, студентів, школярів та й загалом зубожіння населення. Постійні розмови щодо необхідності підвищення заробітних плат науково-педагогічного персоналу, науковців, стипендій докторантам, аспірантам, студентам залишаються на рівні політичних дебатів. Закладені законодавчі норми щодо фінансування науки в Україні майже ніколи не були досягнені за винятком декількох років. Серед плюсів та здобутків варто відзначити роботу Державної науково-технічної бібліотеки України (далі — ДНТБ України) — державної бюджетної неприбуткової наукової установи, що належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України й відповідно до законодавства України є складовою частиною інформаційної системи держави, національної системи науково-технічної інформації та системи всеукраїнських бібліотек загальнодержавного значення (3). Упродовж останніх десятиріч робота з електронними ресурсами бібліотеки набула нечуваного масштабу завдяки значним зусиллям, спрямованим на розробку офіційного сайту бібліотеки, цифровізацію та інформатизацію. Варто відзначити успішну роботу щодо відкриття для українських науковців міжнародних науково-інформаційних баз даних, що має на меті полегшення доступу до міжнародних видань та публікацій зарубіжних авторів.

Перспективною видається робота щодо рейтингів українських науковців (науково-педагогічних кадрів), які формуються бібліотечними установами. Проте слід зазначити таке: несвоєчасне оновлення баз даних, брак інформації в бібліотеках щодо результатів дисертаційних досліджень, монографічних видань, недостатній рівень взаємодії бібліотек із науковими установами, ЗВО, міжнародною спільнотою, політика цензури та інше призводять до неадекватного відображення реального стану справ у науковій сфері, нівелюють здобутки українських науковців. Багато вчених публікуються в закордонних виданнях, але результати їхніх наукових праць не відображаються в базах даних українських бібліотек. Робота щодо оновлення наукових профілів вчених перекладається на самих науковців (гасло «ніхто, окрім вас, не знає краще про вас» стає буденністю для наукового життя українських науковців). Прикладом «наукового забуття» українських вчених може слугувати рейтинг «Google Scholar», який використовується в ЗВО для формування рейтингів науково-педагогічних працівників та ін. Цей рейтинг автоматично має «підтягувати» всі публікації науковців, проте відкритим академічний профіль залишається тільки за умови роботи науковця в ЗВО, науковій

установі. Про недолугість «Google Scholar» свідчить неможливість розрізнити авторів публікацій (наприклад коли до профілю померлих вчених підтягуються за схожим прізвиськом роботи інших науковців). Завершити тези можемо рядками вірша Т.Г. Шевченка: «Учітесь, читайте, І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь...»

Підсумовуючи зазначене вище, варто додати, в умовах коронокризи та повномасштабного вторгнення відбулося значне скорочення наукового потенціалу України, що потребує вжиття адекватних заходів не тільки на рівні державної політики, а й на рівні міжнародної спільноти. В Україні післявоєнне відродження наукового потенціалу має бути одним із пріоритетних завдань уряду. Необхідними є дотримання законодавства в частині фінансування наукових розробок; активізація наукового потенціалу громадських організацій, що працюють у сфері освіти та науки; залучення українських учених до міжнародних наукових розробок; удосконалення механізмів компенсації та мотивації для наукових розробок, що виконуються на «громадських засадах».

## ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скиба, М. В. Стан та основні тенденції фінансування інноваційної діяльності в Україні впродовж 2015-2018 років. (2019). Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки, 4(137), 51-65. <https://doi.org/10.30857/2413-0117.2019.4.5>
2. Державна служба статистики Україн. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: [ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)
3. ДНТБ України. Офіційний сайт Державної науково-технічної бібліотеки України. URL: <https://dntb.gov.ua/about-dntb-ua>

**Skyba Maryna,**

Associate Professor, PhD in Public Administration,

NGO Institute Education and Social Development,

ORCID: 0000-0003-2199-0237, e-mail: [mvskyba.1@gmail.com](mailto:mvskyba.1@gmail.com)

## SCIENTIFIC POTENTIAL: CURRENT PROBLEMS AND CHALLENGES IN MARTIAL ARTS CONDITIONS

**ABSTRACT.** *In the context of the informatization of society, the level of knowledge-intensiveness of labor increases, science turns into a direct productive force. Author used mainly empirical research methods were used, based on the practical experience. Minor clarifications of the information were made using artificial intelligence («AI review»). Given the migration and demographic trends of the last thirty years, we can draw conclusions about the demographic crisis in Ukraine, which could not but affect the state of education and science. Crisis trends intensified during the corona crisis and peaked in 2022 during a full-scale invasion. The number of employees involved in scientific research and development in 2022 decreased to 53,2 thousand people (77.3% compared to the previous year). As of 2024, the total number of employees involved in scientific research and development is 63.85 thousand people, which adds a certain «optimism». In the conditions of the corona crisis and full-scale invasion, there has been a significant reduction in the scientific potential of Ukraine, which requires taking adequate measures not only at the level of state policy, but also at the level of the international community. In Ukraine, the post-war revival of scientific potential should be one of the priority tasks of the government, it is necessary to comply with the legislation in terms of financing scientific developments. Needs activation of the scientific potential of public organizations working in the field of education and science. Involvement of Ukrainian scientists in international scientific developments.*

**KEYWORDS:** *scientific potential, post-war recovery, science funding, demographic crisis, international scientific cooperation.*